

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' חיי שרה תש"פ

חיוב נשים בזימון

כ' בשו"ע (סי' קצ"ט ס"ז) נשים מזמנות לעצמן רשות, אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות, והוסיף המ"ב (סק"י) דאע"פ שאין מזמנין אנשים ונשים ביחד ואפילו רצו, משום שאין חבורתן נאה, היינו דווקא כשאנשים הם רק שנים וחיוב זימון בא ע"י צירוף נשים, להכי מינכר צירופן והתחברותן יחד וגנאי הדבר, משא"כ הכא מיירי כשיש שלשה אנשים זולתן, וא"צ כלל לצירופן לענין חיוב זימון.

שלוש טעמים למה זימון בשלוש נשים לבד הוא רשות

עוד כ' המ"ב להסביר למה בנשים שאוכלות לבד, זימון הוא רק רשות, ואילו כשאוכלות יחד עם אנשים הוא חובה, והסביר שחז"ל לא רצו להטיל עליהן חיוב ברכת הזימון כשהן בפני עצמן, משום שאינו מצוי כ"כ שהן בקיאות בברכת הזימון, ובשעה"צ (סק"י) כ' עוד טעם משום דלכתחילה מצוה מן המובחר לברך על הכוס כשמזמנים בשלושה (ע"רמ"א סי' קפ"ב ס"א), ובאשה גנאי הדבר, ולפ"ז הן חייבות בזימון כשאוכלות עם אנשים כיון שאינן חייבות לשתות מהיין, והלבוש הסביר שהן חייבות כשהן עם האנשים, דמגו דחל החיוב על האנשים, חל גם עליהן. מרן הגריש"א זצ"ל נתן עוד טעם למה נשים אינן חייבות בזימון כשאוכלות יחד, דכיון שבעשר נשים אינן יכולות לזמן בשם ה', דלהזכיר שם ה' בעיני עשרה זכרים ככל דבר שבקדושה, לכן אינן חייבות בזימון גם כשרק שלש נשים אוכלות יחד (הובא בשיעורי מרן הגריש"א זצ"ל על ברכות עמוד תק"ו).

גדר חיוב זימון לנשים הטרודות בהכנת האוכל ובילדיהן

האג"מ (או"ח ח"ה סי' ט' סק"י) דן לגבי נשים הטרודות בהכנת המאכלים והגשתן לשלחן לכל אחד, דאין כוונתה לישב לאכול יחד אתם, וכש"כ כשיש לה ילדים קטנים שמטרידים אותה, ואין לה זמן לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכש"כ עם אחרים, וכתב דלכן גם באופן שהאשה יש לה פנאי לאכול בקביעות עם כולם, לא הורגלו הנשים לענות לזימון. אבל הוסיף דבאופן שהיא חייבת, בודאי מוטל על הבעל לקרוא לה לענות לזימון, ותחכה עד שהזמן יגמור ברכת הזן, ולא יניח לאחרים לזמן לפני שהיא תבא לשלחן לזימון. אבל בשבת, שכולם אוכלים יחד, ואף אחד אינו ממחר, חייבים לקרוא לה לזימון.

פטור נשים מזימון בחתונות

וני"מ טובא בסעודת נישואין, כשנשים משתתפות בסעודה, דלכאורה חייבות לענות על זימון, אא"כ נאמר דכיון שיש מחיצה והאנשים ונשים אינם רואים זה את זה, ובדרך כלל אין מלצר אחד שמשמש בין הגברים ובין הנשים, א"כ נחשב הדבר כשתי חבורות וממילא אין הנשים מתחייבות יחד עם האנשים. אבל לפעמים חלק מהנשים רואות את הנשים, ובזה מבואר בשו"ע (סי' קצ"ה ס"א)

שמצטרפות לזימון, ובכל זאת בכה"ג אין זה חיוב אלא רשות כמבואר במ"ב (שם סק"ב). בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' נ"א) הוסיף עוד סברא, שאינן מכוונות לקבוע יחד עם הגברים וכמו שיתבאר.

מה ההיתר לגברים להשתתף בשבע ברכות או לאכול אצל האדמו"ר ועוזבים לפני סוף הסעודה

לפעמים הגברים עוזבים את הסעודה בש"ק לפני ברהמ"ז כדי להשתתף בשבע ברכות ולהשלים מנין שם, וכן אצל הרבה חסידים שהולכים להשתתף בשולחן של האדמו"ר ולברך שם, ונמצא שהנשים שנשארו בבית מפסידות זימון, אע"פ שנתחייבו כשאכלו רוב הסעודה עם הגברים. בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ל"ח) לימד זכות עליהן לפמשי"כ המ"ב (סי' ר' סק"ה) בשם הב"ח שהחיוב זימון רק חל כאשר שלשה גומרים את סעודתם, ולשיטתו אחד יכול לברך בעצמו ולצאת לפני שהשנים גמרו את סעודתם, ואמנם כל האחרונים חולקים ע"ז, וס"ל דכיון שהתחילו לאכול ביחד, חל עליהם חובת זימון מיד, אבל בשו"ת שבט הלוי כ' שנשים יכולות לסמוך על שיטת הב"ח, ובפרט לפמשי"כ הלבוש שהחיוב זימון שעל הנשים בא מכח האנשים ולא מחמת עצמן.

בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סי' נ"ג) כ' דכיון שהנשים יודעות שהגברים לא ישארו עד סוף הסעודה, א"כ התחילו הסעודה על דעת לא לקבוע יחד ולהצטרף לזימון, ומבואר בחכמת שלמה (סי' קצ"ג סי"א) ופנ"י (ברכות מ"ה). דכוונה בתחילת הסעודה שלא לקבוע עמהם מהני, וכ"כ בשו"ע הרב (סי' קס"ז סי"ח, וסי' ר"יג סי"ו), וע"ע בארחות רבינו (ח"ג עמוד ר"כ) שמרן החזו"א זצ"ל אמר למרן הגר"ח קניבסקי שיבלחט"א כשאכל בישיבה ומיהר לחזור ללימודו, שיכוון כשנוטל ידיו שאינו רוצה להצטרף לזימון בעשרה, רק לשלשה (ודלא כמשי"כ באשל אברהם מבוטשאטש סי' קצ"ג שכוונה שלא להצטרף אינה פוטרתו).

ואמנם קשה לומר שבסעודת שבת שאכל עם בני ביתו, לא קבעו יחד, ולכן כ' בשו"ת שבט הקהתי הנ"ל דמבואר באג"מ (או"ח ח"א סי' נ"ו). דאפילו אם קבעו לאכול יחד, מ"מ אם התכוונו שאינם רוצים להצטרף לברך יחד, ג"כ מהני, ולכן בכה"ג שהנשים יודעות מראש שהגברים יסיימו את הסעודה ויברכו במקום אחר, לא חל חיוב זימון על הנשים.

האם מותר להחזיק תינוק על הברכיים בשעת ברכת המזון

הרבה נשים נוהגות להחזיק את התינוק הקטן על ברכיהן בשעת ברהמ"ז, ובפרט כשהן עונות לזימון של הגברים ומברכות יחד ואין מי שיחזיק התינוק אז, ויש להסתפק אם ראוי לעשות כן.

איסור אחיזת דברים בידו כשמתפלל

כ' בשו"ע (סי' צ"ו סי"א) כשהוא מתפלל לא יאחוז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקודש, ולא קערה מלאה, ולא סכין ומעות וככר מפני שלבו עליהם שלא יפלו, ויטרד ותבטל כוונתו, ולולב בזמנו מותר לאחוז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה, אינו נטרד בשבילו, ומקור הני הילכתא בברכות (כ"ג:). ובסוכה (מ"א:), ורש"י בסוכה הסביר ההיתר של נטילת לולב, וז"ל נטילתה ולקחתה מצוה היא, ומתוך שחביבה מצוה עליו, אין משאה ושימורה כבד עליו ולא טריד עכ"ל.

והנה נחלקו הפוסקים אם הדוגמאות שהביא השו"ע הם דווקא, דמצד אחד כ' המ"ב (סק"ה) בשם המ"א ומאמר מרדכי שדווקא הני שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, אבל שאר דברים מותר לאחוז, אבל הביא בשם הט"ז דהני לאו דווקא אלא אורחא דמילתא נקיט, וה"ה שאין ליטול שום דבר בידו בשעת התפלה, והביא (סק"ד) בשם הברכ"י דה"ה דאסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה.

מחלוקת הפוסקים אם צריך להתפלל שנית כשהחזיק דבר בידו בשעת התפלה

הב"ח (סוסי צ"ח) החמיר מאוד בהאי דינא, וכי שאם תפסן בידו בשעת התפלה צריך לחזור ולהתפלל, ורק בלולב דמצוה הוא ולא טריד, מותר לכתחילה, אבל המ"ב (שם סק"ב) כי בשם הט"ז ופ"ח דבדיעבד א"צ לחזור ולהתפלל, אא"כ יודע שעייז לא כוון בברכה ראשונה בשמו"ע.

אסור להחזיק דבר בידו גם בשעת פסוקי דזמרה

לפ"ז יש לדון אם מותר לאשה (או לאיש) להחזיק תינוק על הברכיים בשעת ברהמ"ז, לא מיבעיא לפי השיטות שבדברים מסויימים דיני ברהמ"ז הם כמו דיני שמו"ע כגון לשאול מפני היראה ומפני הכבוד (שו"ע סי' קפ"ג ס"ח), אלא בלא"ה כי המ"ב (סי' צ"ו סק"א) בשם הפמ"ג שגם בשעת ק"ש ופסוקי דזמרה אסור לאחוז דבר בידו, ורק לימד זכות על הש"צ שמחזיק הס"ת בידו כשאומר "יקום פורקן" בשבת, דכיון שכוונתו אז להתפלל על לומדי תורה, ולכן אז מחזיק הס"ת בידו, ממילא דינו כמו מצות לולב בסוכות. לכאורה יש לדייק מזה, שהלכה זו לא נאמרה דווקא כשמתפללים בעמידה כמו בשמו"ע, אלא גם כשמתפללים בישיבה, דהרי המ"ב כי דהלכה זו שייכת גם בפסוקי דזמרה, והלא מתפללים פסוד"ז בישיבה.

למה הש"צ מחזיק את הס"ת בידו בשעת ברכת החודש

עוד כי המ"ב, מה"ט גם מחזיקים הס"ת בשעת ברכת החודש, והסביר המקור חיים (סי' רפ"ד ס"ז) שעל ידי החזקת הס"ת, התחינות והברכות יתקבלו יותר, והמחצה"ש (סי' צ"ו סק"א) כי שהחזקת הס"ת מעוררת את הכוונה, ובאג"מ (או"ח ח"א סי' קמ"ב ד"ה מה) הסביר דאפשר עושים כן זכר לזמן שהיו מעברים את השנה, שאם לא היו שם עשרה אנשים, כי תוסי' בברכות (מ"ח. ד"ה ולית) שהחזיקו ס"ת בידיהם, והחזקת הס"ת בידיהם בשעת ברכת החודש היא כ"כ חשובה, שהמקור חיים הנ"ל כי שאם החזירו את הס"ת ושכחו לברך את החודש, אין לחזור ולהוציאו מפני זה, אלא יברך בלי ס"ת, וטוב יותר להמתין עד מנחה, ויברכו את החודש אחרי קרה"ת כדי שיוכלו להחזיק הס"ת בשעת ברכת החודש.

החזקת תינוק על הברכיים בשעת ברהמ"ז

עכ"פ מבואר שהאיסור שלא להחזיק דבר בידים לא נאמר רק בשמו"ע, אלא גם בשאר התפילות, ולפ"ז צריך להבין מה ההיתר של נשים שמחזיקות תינוק על ברכיהן בשעת ברהמ"ז, ובשלמא כשמתפללות והן לבד בבית והתינוק בוכה, ואם לא תחזיק את התינוק אינה יכולה לכוון בתפלתה, שפיר יכולה להחזיק את התינוק כדי שתוכל להתפלל, דאדרבה החזקת התינוק עוזרת לה לכוון בתפלתה. אבל ברהמ"ז אינה צריכה לברך דווקא יחד עם כולם, ולכאורה עדיף שתענה לזימון, ולא תברך כשהתינוק על ברכיה (שוב ראיתי שכן מביאים בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א – בקובץ רבעון קרית ספר, אלול תשס"ז, גליון 35 עמוד ג), ואחרי שכולם בירכו ברהמ"ז, תמסור התינוק לאחרים ואז היא תברך.

אמנם לפעמים מחזיקים ילד קטן כדי לחנכו ולברך ברהמ"ז יחד אתו, ואין זה כלול בהאי דינא, דהתם הילד מחזיק את עצמו ולא יפול, אבל בתינוקות קטנים שיכולים ליפול אם לא מחזיקים אותם היטב, לכאורה אסור להחזיקם מדינא דגמ'.

והנה ראיתי מביאים בשם מרן הגריש"א זצ"ל שמותר להחזיק קטן על ברכיו ברהמ"ז (שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' ת"י סק"א), אבל השואל הסביר דכוונתו היא שאם הילד בוכה, ואם לא יחזיק אותו הוא יבכה ולא יוכל לברך (ע"ש בשו"ת רבבות אפרים ח"ח סי' תקע"ב), וזה אפשר שייך באשה שנמצאת לבד בבית עם התינוק הבוכה, ואין לה אפשרות אחרת, אבל בש"ק שכל המשפחה מסובין ע"י השלחן

ומברכים ברהמ"ז, כשצריכה להחזיק את התינוק, לא תברך, אלא תמתין עד שאחד מבני המשפחה יגמור לברך ויוכל להחזיק את התינוק במקומה, ואז היא תברך.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב

שליט"א באתרנו: <http://pninim.co.il/>

תחת הלינק: שיעורי הגאון רבי יוס טוב

זנגר.